УДК 35: 639.1(477) «18/19»

Проців Олег Романович
кандидат наук з державного управління
головний спеціаліст Івано-Франківського обласного
управління лісового та мисливського господарства
Protsiv Oleg Romanovych
main specialist of Ivano-Frankivsk Regional Agency
for Forestry Resources and Hunting

# Особливості права власності на пернату дичину у Галичині та її вплив на державне управління при організації полювання

## Анотація

Розглянуто вплив політико-правових устроїв суспільства на право власності на мисливські види тварин та пернату дичину. Встановлено, що основний вплив на правові системи Європейських країнах мали два філософсько-правові погляди на право власності на дичину: німецьке та римське. Виявлено причинно-наслідкові зв'язки щодо права власності на диких пернатих і їх місцезнаходження. Проведено порівняльний аналіз Галицького мисливського законодавства та інших країни Європи в частині організації полювання на пернату дичину. Проведено аналіз мисливських законів Галичини та Другої Речі Посполитої в частині напрацювання механізмів привласнення та права полювання на пернатих. Проведено порівняльний аналіз права власності та полювання на пернату дичину з іншими групами мисливських видів тварин. Виявлено особливості при укладанні договорів на право добування пернатих з власником земельної ділянки, розміру покарання за порушення права власності.

В Україні існує низка проблем функціонального, інституційного, організаційного спрямування, що негативно впливають на результати діяльності

мисливської галузі, знижують рівень ефективності, призводять до збитковості. Зокрема, це – проблеми, пов'язані з користуванням мисливськими угіддями, охороною мисливських видів тварин, компетенцією мисливських органів, компетентністю посадових осіб. Вирішення означених проблем потребує наукового підходу щодо пошуку шляхів удосконалення механізму регулювання мисливства в Україні, методологічних підходів щодо їх реалізації, вивчення, узагальнення та використання найкращого досвіду.

На основі проведеного аналізу у статті викладено висновки, що дають можливість органам державної влади обґрунтовано вносити зміни у чинне мисливське законодавство та практику його правозастосування. Це, у свою чергу, допоможе ефективніше вести мисливське господарства в умовах сучасної України.

Ключові слова: мисливство, власність, пернаті, Галичина, полювання, Австро-Угорська імперія.

**Features of the ownership on game birds in Galicia and its impact on governance in the organization of hunting**

Summary

It was researched the influence of political and legal systems on public ownership of hunting species and game birds. It was established that the main impact on the legal systems of European countries it had two philosophical views on the legal ownership of the game, Roman and German. It was discovered causal relationships on ownership of wild birds and their location. It was made a comparative analysis of Galician hunting legislation and other European countries in terms of hunting game birds. It was analysed the hunting laws of Galicia and the Second Polish Republic on developments in the mechanisms of appropriation and the right to hunt birds. It was made a comparative analysis of ownership and hunt on game birds with other groups of game species. It was discovered some features at the conclusion of contracts for the right of getting birds to the owner of land, the size of the penalty for the violation of property rights.

Ukraine has a number of problems in functional, institutional, and organizational directions, which adversely affect the performance of the hunting field, reduce efficiency, leading to losses. In particular, they are the problems associated with the use of hunting grounds, hunting protected species, competence of hunting societies, competence of officials. The solution of the mentioned problems requires a scientific approach to finding ways to improve the mechanism of regulation of hunting in Ukraine, methodological approaches to their implementation, study, synthesis and use of the best practices.

Based on the analysis in the article, there are some conclusions that enable public authorities to make reasonable changes to existing hunting legislation and its enforcement. This, in turn, will effectively conduct hunting economy in modern Ukraine.

Keywords: hunting, property, feathered, Galicia, hunting, Austro-Hungarian Empire.

**Постановка проблеми.** В умовах сучасної України спостерігається низька ефективність ведення мисливського господарства, яка викликана недостатнім правовим забезпеченням права власності на дичину. Дослідження цієї проблематики в історичному контексті дасть змогу врахувати історичний досвід при вирішенні цієї проблеми.

**Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій.** Питання права власності, правового регулювання полювання на пернату дичину висвітлені у працях Мейера Д.И., М. Реймана, К. Виджинського, Шлезігєра, В. Кравчинського, Я. Стежинського, кодексах законів Галичини, у збірках стенографічних засідань Галицького сейму. Проте, деякі проблеми розглянуто побіжно, і вони потребують подальшого дослідження.

**Мета дослідження** – виявити особливості правового регулювання приватної власності на пернату дичину у контексті регулювання права власності на дичину. Дослідити взаємозв’язок щодо права власності та організації полювання.

**Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:**

- здійснити аналіз діючих нормативно-правових актів Галичини та практики їх правозастосування в частині права власності на пернату дичину;

- виявити закономірності й особливості організації мисливства на пернату дичину.

**Виклад основного матеріалу.** Полювання в суспільстві до появи поняття «власність» практично не було обмеженим. Головним чином на полювання впливав політико-правовий устрій суспільства: первісно-общинний, феодальний, капіталістичний (буржуазний), соціалістичний, сучасний (перехідний, постсоціалістичний, постіндустріальний).

Право на полювання згідно вчення римських юристів є наслідком права власності осіб на нерухомість. Власник має право заборонити стороннім доступ на його власність і таким чином не допускати до полювання у своїх володіннях. Дичина з точки зору римського права вважалось предметом, що не має господаря (*res nullius*), тому власник господарства (землі) не мав права на повернення добутої в його володіннях без його дозволу дичини.

Древні германці на відміну від римлян визнавали право власності на диких тварин за власником землі, які знаходяться на його території. Відповідно до їхніх законів полювання в чужих володіннях без дозволу господаря каралось як вид крадіжки. Ті ліси і поля, що не були зайняті пашнею, знаходились у спільному володінні, там право полювання належало кожному з членів цієї общини.

У XVI ст. право на полювання перетворилось на регалію – монополію коронованих осіб. На захист домагань королів стають юристи на основі римського вчення (bona vacantia); вони роблять висновки про використання конфіскації до безгосподарських предметів, а відповідно і диких звірів. Дворянам, а де-не-де і міським жителям вдається зберегти за собою право на полювання. Вищим вважалось полювання на копитних тварин: кабанів, лосів, оленів і т.д.

З XVIII ст. право власності на мисливські види тварин переходить до власників земельних ділянок, на яких вони знаходяться. Ця норма знаходить своє вираження в мисливському законодавстві різних країн [1 с. 335-339 ].

Так, цивільне законодавство Царства Польського на початку XIX ст. врегульовувало питання щодо права власності на полювання, тобто, права на добування дичини, за якою не здійснюється догляд людиною. Відповідно до цього цивільного права мисливські тварини, які розмножуються самі без допомоги людини в лісах, є природним даром, а отже, нічийними, і тому повинні належати кожному, хто його першим добуде. З такої точки зору право на добування дичини мало б належати кожному громадянину країни. Але такий погляд був вірним лише

тоді, коли земля була спільною власністю людей, які на ній проживали. І так тривало навіть тоді, коли земля переходила у приватну власність, адже мисливство мало таку особливість, що добування тварин відбувалось групою людей (переслідування, нагінка тощо).

Проте, з економічним розвитком у суспільстві загострюється питання права власності на землю, оскільки господарство не могло більше існувати без визнання священного права власності на землю, що набувало все більшої ваги в економіці. Право полювання ставало частиною користування землею, і тому належало виключно власнику землі. При цьому виникали все ж деякі особливості, що були визначені законодавством:

- дичина не прив'язана постійно до однієї і тієї ж площі: за один день вона може перейти до кількох власників земельних ділянок, що викликає багато суперечок – кому повинна належати дичина, яка постійно мігрує. У цьому випадку законодавство чітко визначало, що право власності на дичину належить виключно тому власнику земельної ділянки, на якій її добуто;
- якщо власник землі безпосередньо сам її для полювання не використовує, а здає в оренду, то при цьому він має можливість залишити право полювання за собою.

Отже, пов'язані з цим правові колізії вирішувало законодавство.

З правового погляду тогочасного суспільства потрібно було брати до уваги суспільні потреби. Законодавство повинно було відстоювати не лише інтереси мисливства, особливо у випадках, коли йшлося про ущемлення лісового та сільського господарства. Адже мисливство мало набагато менше значення для економіки, ніж сільське господарство.

На початку XIX ст. право Царства Польського виходило вже з того, що власник великої земельної ділянки міг різними способами організувати мисливське господарство: самому утримувати мисливську службу або орендувати право полювання іншим особам.

У Царстві Польському найчастіше при оренді землі було обумовлено, що вона орендується з правом полювання, але лише на дрібну дичину. Велику дичину (копитних) при оренді землі забороняли відстрілювати, оскільки це призвело б до

винищення всіх тварин за час оренди. Але популяції дрібних мисливських тварин таки зменшували свою чисельність.

При оренді прав полювання існували рекомендації, які визначали умови оренди по кожному виду дичини. Відповідна угода гарантувала, що орендар землі не знищить всю дичину, навіть в останній рік оренди землі.

Щоб запобігти винищенню всіх мисливських тварин, при оренді права полювання встановлювались відповідні умови:

- охорону дичини проводив не орендар, а власник земельної ділянки, який віддав в оренду право полювання;

- було заборонено здавати в оренду право полювання на своїй землі сусідові, щоб той не привабив дичину на свою землю і там її відстріляв;

- було рекомендовано укладати договір оренди на довгий термін;

- при укладенні договору оренди потрібно визначити вид дичини та спосіб, в який вона буде добуватись. Можна було обумовити заборону використання сіток, капканів;

- слід було визначити терміни полювання, за невиконання яких призначався штраф;

- якщо власник землі віддає її в оренду під ведення сільського господарства, а сам власник має намір там полювати, то такі вимоги слід було вписати при підписання відповідної угоди;

- орендарю заборонено передавати право полювання третій особі без згоди власника земельної ділянки;

- слід було організувати контроль за проведеннями полювань, щоб представники власника землі могли бути присутніми при проведенні полювань орендарем;

- орендар повинен був віддати власнику землі популяцію дичини в такому ж стані, яку взяв у нього в оренду [2 с. 612 ].

У середині XIX ст. в Царстві Польському оренда права полювання поділялась на велике та мале полювання. До малого полювання відносилось полювання на пернатих (куріпки, бекаси, дикі гуси, качки, голуби і всяке інше птаство, перелітне і місцеве. Також при цьому виді оренди права полювання було дозволено добувати зайців та білок [3 с. 382-397]. На орендарів покладався обов’язок охороняти

пернатих, було заборонено знищення гнізд за винятком хижих птахів. Застосування сіток на полюванні було дозволено виключно для добування куріпок у зимовий час, і для цього необхідно було мати дозвіл влади. За порушення цих вимог на порушників накладали арешт від одного до трьох днів [4 с. 202-209 ]. У мисливському законі Царства Польського від 1907 р. можна було отримати окремо мисливський білет, який давав право полювати виключно на пернатих [5 с. 340-344].

На орендарів права полювання покладався обов'язок відшкодування збитків завданих сільськогосподарським виробникам. Зокрема стаття 51 Пруського Мисливського закону зобов'язували відшкодовувати збитки завдані з копитних лише кабанами, оленями, лосями, ланями та козулями, а з пернатих – лише фазанами. А стаття 66 надавала можливість власникам садів, городів, плантацій квітів, деревних розсадників право відстрілу з вогнепальної зброї пернатих та дичину, яка завдавала в цих господарствах шкоду. Власник полювання мав право домагатись повернення йому добутої дичини як компенсацію за оплату коштів, затрачених для проведення полювання [6 с. 20].

Особливі правила існували при полюванні на птахів. Зокрема, відповідно до Литовських статутів за незаконне добування птахів винному могли винести смертний вирок [7 с. 7-16].

З гуманітарним розвитком суспільства зменшувалась і міра покарання за незаконне полювання на птахів. Так, у Другій Речі Посполитій за руйнування гнізд птахів, вибирання яєць або пташенят мисливських видів передбачався штраф у 50 злотих, а за знищення і відлов співочих птахів – від 2 до 20 злотих. Найвище покарання призначалось за знищення або відлов птахів, які перебувають під постійною охороною. За це порушення призначали покарання до 6 місяців ув'язнення або штраф у 100-300 злотих [8 с. 15].

Відповідно до Австрійського патенту від 7 березня 1849 р. право полювання належало власнику землі в межах його володінь. Відповідно до Австрійського цивільного законодавства стаття 383 визначала, що предметом привласнення могли бути виключно дикі пернаті [9 с. 177-184]. Й. Стежинський відзначав, що особливим є право набуття нічийної речі. Нічийну річ можна набути у власність трьома способами – полюванням, як воєнну здобич, як знахідку. Крім того,

полювання, тобто, (ловецтво) включає в себе привласнення мисливських тварин, риби та птахів [10 с. 251-252].

Австрійський цивільний кодекс від 1812 р. визначав 6 видів сервітуту використання земельної ділянки. Одним з його видів було полювання, риболовство, відлов птахів. Інші статті визначали, що до сервітутів відносилось право утримувати на чужій землі стежки для вигону худоби або переїзду, черпати воду, напувати та випасати худобу, збирати опале гілля, жолуді, згрібати листя, добувати камінь, викопувати пісок та випалювати вапно [11 с. 167-168 ].

Наприкінці XIX ст. австрійські юристи дотримувались думки, що право полювання на птахів пов'язане з власністю на землю навіть тоді, коли власник земельної ділянки не уповноважений полювати. Крім того вони вважали, що на приватну земельну ділянку має право заходити інша особа лише з дозволу її власника. Виходячи з цього принципу, кожен власник земельної ділянки мав право заборонити полювання на птахів. Але австрійське законодавство делегувало вирішення цього питання партикулярним (місцевим) органам державної влади [12 с. 181-182].

Відповідно до статті 46 Мисливського закону Галичини від 1897 р. кожен власник земельної ділянки мав право добування качок та гусей на своїй земельній ділянці [13 с. 14]. Наступний Мисливський закон Галичини від 1910 р. визначав, що кожен власник обгородженої землі мав право добувати диких гусей і диких качок, які ставали його власністю, а стаття 1 визначала, що до полювання прирівнюється привласнення мисливської дичини, диких птахів, скинуті роги [14 с. 2052-2061 ].

Жорсткішим було відношення до диких пернатих у Царстві Польському, де на птахів та на дрібну дичину ніхто ніколи не забороняв полювати. Найчастіше землевласники забороняли полювання своїм сусідам не для того, щоб зберегти задовільний стан популяції мисливських тварин, а щоб підкреслити своє право на дичину, яка знаходилась на їхній території. На зло сусіду право полювання надавалось злісним браконьєрам [15 с. 1-98 ]. Свої особливості на право власності пернатої дичини були в гуцулів. Завдяки малій щільності населення і великим запасам земельних та природних ресурсів краю вони тривалий час вважали необжиті гірські простори, разом із дикими звірями, птахами і рибою спільною

власністю всієї громади: «... гуцул, який вважає себе «вільним стрільцем», всю дичину вважав спільною власністю» [16 с. 239 ].

Висновок

З проведеного дослідження випливає висновок, що в Австро-Угорській імперії, Царстві Польському мисливська дичина належала власнику землі, на якій вона знаходилась. Право полювання на своїй землі мав власник земельної ділянки або орендар права полювання. В оренду здавалось право полювання на всі мисливські тварини або на певну групу. Законодавчо встановлювався час проведення полювання, умови проведення полювання, визначався порядок здачі в оренду права полювання. На практиці орендарі права полювання на пернату дичину звертали меншу увагу на її добування у порівнянні з копитними, яке було регламентованим.

**Список використаної літератури**


1. Мейер Д.И. Русское гражданское право. – 3-е изд., исп. сообразно определениям новейшаго законодательства. – С.-Петербургъ:Из-ние Н.Тиблена, 1864. – С.335-339.
2. Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S.612.
3. Wydrzyński K. Przewodnik dla służby leśnej rządowej. T.1. – Warszawa: Redakcya Sylwana, 1853. – S. 382-397.
4. Szlezigier I. Myśliwy ze strzelbą. – Warszawa: Drukiem A.Pujewskiego, 1880. – S. 202-209.
5. Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-344.
6. Ustawa łowiecka obowiązująca w b.zaborze Pruskim. – Poznań:Czcionkami drukarni « Dziennika Poznańskiego», 1921. – S. 20.
7. Krawczynski W.Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – S.7-16.
8. Wymiar kar//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 6. – S.15.
9. Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.177-184.

10. Stężyński J. Prawo prywatne polskie. – Warszawa:Drukarnia banku polskiego, 1851. – S.251-252.
11. Kodeks cywilny obowiązujący w Austryi od l . stycznia 1812 r. z uwzględnieniem wszystkich zmian i uzupełnień łacznie z trzema nowelami. – Lwów: nakladem F. Koniecznego, 1918. – S.167-168.
12. Prawo prywatne a Austryackie: [wyd. drugie]. – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.181-182.
13. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S.14.
14. Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S.2052-2061.
15. Świętorzecki B. Myśliwstwo na Kresach Wshodnich w ostatnim stuleciu 1850-1936.Szkic historyczny. - Malinowszczyzna, 1936. – S.1-98.
16. Зеленчук Я. І. Українознавчо-історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини *[Текст]* **:** дис. … канд. істор. наук: 09.00.12 / Зеленчук Ярослав Іванович. — К. : [б. в.], 2008. — С. 239.

**References**

1 Mejer D.Y. (1864), Russkoe hrazhdanskoe pravo, 3 nd ed, Yz-nye N.Tyblena, S.-Peterburh.

2. Reuman M. (1845), "Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego", Drukarnia Orgelbranda, Warszawa.
3. Wydrzyński K. (1853), Przewodnik dla służby leśnej rządowej T.1., Redakcya Sylwana, Warszawa.
4. Szlezigier I. (1880), Myśliwy ze strzelbą, Drukiem A.Pujewskiego, Warszawa.
5. Nowe prawo myśliwskie (1909), "Łowiec Polski", vol. 22, pp.340-344.
6. Ustawa łowiecka obowiązująca w b.zaborze Pruskim. (1921), Czcionkami drukarni «Dziennika Poznańskiego», Poznań.
7. Krawczynski W. (1924), Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych, Druk W.L.Anczyca i spółki, Kraków.

8. Wymiar kar (1924), “Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie”, vol. 6, pp. 15.

9. Till E. (1892), Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu). T.II., 2nd ed, Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, Lwów.

10. Stężyński J. (1851), Prawo prywatne polskie, Drukarnia banku polskiego, Warszawa.

11. Kodeks cywilny obowiązujący w Austryi od 1 . stycznia 1812 r. z uwzględnieniem wszystkich zmian i uzupełnień łacznie z trzema nowelami. (1918), nakladem F. Koniecznego, Lwów.

12. Prawo prywatne a Austryackie (1892), 2nd ed, Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, Lwów.

13. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. (1898), Wisła, Kraków.

14. Posiedzenie 1-36 (1908), Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908, Lwów.

15. Świętorzecki B. (1936), Myśliwstwo na Kresach Wshodnich w ostatnim stuleciu 1850-1936.Szkic historyczny, Malinowszczyzna.

16. Zelenchuk Ya. I. (2008), “Ukrainoznavcho-istorychna rekonstruktsiia etnosotsial'noi systemy Hutsul'schyny” Abstract of Ph.D. dissertation, ukrainoznavstvo, Naukovo – doslidnyj instytut ukraynoznavstva Kyiv, Ukraine.

Проців О.Р. Особливості права власності на пернату дичину у Галичині та її вплив на державне управління при організації полювань / Олег Проців / Наукові розвідки з державного та муніципального управління : збірник наукових праць Академії муніципального управління. – 2016. – № 2. – С. 99-106.